

לב המועדים

הלכות והליכות בענין חג הסוכות

ליקוטים מתוך ספר לב המועדים "סוכות - וארבעת המינים"

"זיהרו מאוד לקיים מצוות סוכה.. וקדושתה מכופלת והמקיימה בהלכתו כפלו שכרו מן השמים" (ביכורי יעקב תרכה).

הטעם שחג הסוכות נקרא בלשון רבים

לפי שדיני הסוכה נלמדים מלשונות סוכה רבים שנאמרו בתורה (בני יששכר מאמרי חודש תשרי ט א).

טעם אחר: לפי שלומדים (סוכה ו, ב) מגין הדפנות והסכך מג' פעמים שכתוב בסוכות בפרשת אמור לכן קראה התורה סוכות לשון רבים לומר לנו שנלמד הלכות הדפנות והסכך מלשונות סוכה הנאמרים הרבה פעמים שם בתורה (בני יששכר שם).

טעם אחר: לפי שהמקיים מצוות סוכה יזכה לעתיד לבוא לסוכה של לויתן ולחופה שעתידי הקב"ה לעשות לצדיקים, ואמרו חז"ל (במדבר כא סב) אפילו הצדיקים לא יהיו כל אנפין שוין וכל צדיק נכוח מחופתו של חברו הגדול ממנו, (ילק"ש ישעיה רמז ת) ע"כ נקרא חג הסוכות בלשון רבים לומר שאין סוכה אחת דומה לחברתה (בני יששכר שם).

חג הסוכות שבעת ימים

הטעם בשבעת ימים: זכר לשבעת ענני הכבוד שהקיפו את ישראל בצאתם ממצרים [ארבעה עננים לארבע רוחות השמים, אחד למעלה ואחת למטה ואחד הולך לפניהם] ולכן עושים ז' ימים כל יום כנגד ענן אחר (המבי"ט בספרו בית אלקים שער השמים, רבינו בחיי כד הקמח סוכה).

טעם אחר: שבעת ימים באה כנגד ימות האדם שהם שביעים שנה וכן שיעור הסוכה ז' טפחים כשיעור ימי האדם, ולכן ביום האחרון עושים יום שמחה לרמזו שלאחר צאתו מן העולם יזכה לעולם הבאה, ועושים הקפה עם ס"ת לומר שהתורה תעטרנה כמו הספר שהוא מועט ומפואר (אלשיך ויקרא כג ד"ה וידבר שפתי כהן ויקרא כג מב).

הטעם שהציווים במצות סוכה כתובים בלשון רבים "ולקחתם לכם".." ושמחתם לפני" "בסוכות תשב"ו ואילו בפסח כתוב בלשון יחיד "שבעת

ימים לא תאכל מצות" "לא יראה לך"

לפי שבמצוות סוכה מוזכר הציווי של שמחה ג' פעמים, ובחג השבועות פעם אחת ובפסח כלל

אינו מוזכר, לפי שבפסח עדיין לא נלקטו הפירות מהשדה ולא התבואה ואין מה שיגרום שמחה לאדם, ובשבועות שכבר נלקטו לבית נאמר בו פעם אחת שמחה, אבל בסוכות שבר נלקטו גם התבואה וגם הפירות יש שמחה לבעלים בשלמות (דעת זקנים מבעלי התוס').

לפי זה כיון שבפסח אין לבעלים לא תבואה ולא פירות ואין לו אפשרות להזמין אורחים לכבוד לכבדם באכילת החג לכן נאמר בלשון יחיד, אבל בסוכות שביתו מלא בברכת ה' וציווה ה' להזמין את הלוי הגר והיתום והוא יושב עם אורחיו ובני ביתו לכן נאמר בלשון רבים (שלל רב).

ערב יו"ט

שינה בערב יו"ט: בלקט יושר (עמוד קמד) כתב דבר חידוש שהתרומת הדשן לא היה יושן בערב סוכות בצהריים, כדי שיוכל לישון לתיאבון בלילה, **הטעם:** לפי שבסוכה השינה קובעת עיקר הדירה.

כיסוי שולחנות הבית ביו"ט

אע"פ שעיקר דירת האדם בסוכות היא בסוכה מ"מ ראוי לכסות במפות גם את השולחנות שבבית, **והטעם:** כיון שנמצא גם בבית יש לו גם שם להרגיש את ה"יו"ט (פמג"ד מש"ז תרלט א, א"ר תרלט א).

הטעם שלא ציווה תורה לעשות בסוכה גם בקרקע כדוגמת ענני הכבוד

טעם אחר: לפי שמצוות סוכה היא ליכור יציאת מצרים והענן שהיה למטה לא היה להגן מפני החמה כי אם להמניח גובה ואין זה זיכרון לשאר ההגנות אשר הגין עלינו ביציאת מצרים (ב"ח תרכה בסוף סימן ב).

טעם אחר: לפי שהולכים הקב"ה במדבר שבו חום גדול יותר ממקום ישוב ולכן כדי להצילם מהחום היה צריך להקיפם מד' רוחות ולא מספיק שהצל מרובה מחמתו, מה שא"כ במקום ישוב שאין חום השמש מוזיק כמו במדבר שיערה תורה שצילתה מרובה מחמתה שלפי ערך החום שמזיק מספיק בב' דפנות ושלישית אפילו טפח ולכן ציווה תורה לעשות סוכה ב' דפנות ושלישית אפילו טפח וסכך כדי שייגנו עליהם מפני החמה (עיין חיד"א

שמחת הרגל לסוכות דף מד סוף ע"ב).

העלון נתרם לע"נ

הרב ר' אליעזר צבי בן יואל שרגא ז"ל
וזוגתו מרת רבקה חיה ע"ה בת ר' יצחק ז"ל

הטעם שלא ציוותה תורה לעשות סכך גם מהצדדים

הטעם שלא ציוותה התורה לעשות סכך גם מהצדדים, שהרי היה ששה עננים וכיון שהסוכה היא היא לזכר ענני הכבוד שהיו למעלה ולמטה מארבע רוחותיה א"כ מדוע לא ציוותה תורה לעשות אחד מלמעלה ואחד מלמטה וארבע רוחותיה (רא"ם במדבר י לד).

לפי שמצוות סוכה היא לזכור יציאת מצרים והענן שהיה למטה לא היה להגן מפני החמה כי אם להמניף גובה ואין זה זיכרון לשאר ההגנות אשר הגין עלינו ביציאת מצרים (ב"ח תרכה בסו"ס ב).

שולחן בעת השנייה

יש אומרים: שיש להקפיד להשאיר את השולחן בסוכה אף בשעת השנייה, **והטעם:** לפי שברמ"א (תרמ ד) כתוב שאם מצטער בסוכה משינה אינו יוצא גם ידי אכילה משום שבעינן סוכה הראויה לכל מילי ואם לא לא יצא, וא"כ כיון שהשולחן מחוץ לסוכה אינו יכול לקיים בה מצות אכילה וא"כ אינו יוצא גם בשינה ולכן צריך שיהיה שולחן בלילה, ואפשר להכניס שולחן קטן (ספר מועדים וזמנים ח"א סוף פרק ז מביא שסיפר הג"ר שמאול גרינמן שכך ראה אצל החפץ חיים ואמר שזה טעמו וכן מובא באורחות רבינו שנהג הגרי"ק להקפיד על כך וכשהיו צריכים להכניס עוד מיטות היה אומר להשאיר שולחן קטן).

יש אומרים: שאין צריך שיהיה השולחן בתוך הסוכה בזמן השנייה ומה שכתב במשנ"ב (תרמ ס"ק כז) "ואע"ג דצריך לכפוף ידיו ורגליו וכו' חייב לישון שם ואף שצריך ליתור שיהיה השולחן גם כן בתוך הסוכה דאל"ה חיישינן שמא ימשך אחר שולחנו" שמוכח שצריך שולחן מעות סופר הוא, ובפמ"ג נכבש שהא מקור של המשנ"ב מירי שם באכילה וע"ז אמר שאם שולחנו בתוך הבית לא יצא ידי חובה (הגרשז"א הליכות שלמה פרק ט טו, דבר הלכה שם כט, מנ"א תרמ ט).

חתן שנה ראשונה

יש אומרים: שחתן בשנה ראשונה לנישואיו יש להקל מלישון בסוכה, **והטעם:** לפי שבשנה ראשונה חייב אדם לשמח את אשתו וכדי שלא תתבטל המצוה צריך לישון עמה (עיין שו"ת דברי יציב רעד).

הגרשז"א (שלמי מועד עמוד קיד) כתב שלא מוזכר בשום מקום לפטור את החתן בשנה ראשונה לנישואיו, **והוסיף** ומ"מ אם האשה מפקדת לישון לבדה בבית אפשר להקל לו לישון מחוץ לסוכה (וכן כתב הגר"ח ק"ד המינים כהלכתו תשובה קז שחתן שאינו מצטער חייב בסוכה, וכן בקובץ מבית לוי פרק יט).

גשמים בחג סימן קללה

מתי אינו סימן קללה, לא אמרו (סוכה ב ט) "משל לעבד שבא למזוג כוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו" בשלא ירדו גשמים קודם החג ולפתע התחילו לרדת בחג, וכל שירדו גשמים לפני החג וגמשכו בתוך החג אין בזה שום חסרון וגשמי ברכה הוי (בכורי יעקב תרל"ט לט).

גשמים בארץ ישראל

דברים אלו נאמרו רק בא"י שאין דרך לירידת גשמים בזמן סוכות, אבל בחו"ל שהרגילות לירידת גשמים בחג הסוכות אין בזה משום סימן קללה (משמרת שלום סימן מג אות א).

ארבעת המינים

לקיחת הלולב בעצמו

יש הנהיגים: שבעל הלולב מוליך בעצמו את הלולב לבית הכנסת מהזיור, **והטעם:** משום חיוב מצווה (רמ"א תרנב א, משנ"ב שם ס"ק ו).

להצמיד את האתרוג ללולב

יש להצמיד את הלולב לאתרוג, **והטעם:** כדי שלא להפריד מן המנין (שו"ע תרנא יא, ערוה"ש שם ט).

מקור לדין זה מובא על ידי חלום שראה הר"ם רקאנטי בליל יו"ט א' של חג הסוכות בהתאכסן אצלו חסיד אחד אשכנזי שמו הר"ר יצחק ראה בחלום שהיה כתוב השם ביו"ד ה"א והיה מרחיק את הה"א אחרונה מן ה' אותיות הראשונות, ואמרתי לו מה זה עשית, והשיב שכך נהגו במקומותינו, ואני מחיתי בו וכתבתי אותו שלם, ואשתומם על המראה ואין מבין, למחר בעת נטילת לולב ראיתי שלא היה מנענע רק הלולב ומיניו בלא אתרוג, והבנתי פתרון חלומי וחזר בו (ריקאנטי פרשת אמור, מפה משה תתקלד, באר היטב תרנא כא).

נטילת ארבעת המינים בכותל

יש הנהיגים: ליטול את ארבעת המינים בכותל המערבי (בכורי יעקב תרנב א), **הטעם:** לקיים שיטת הרמב"ם (בפירוש המשניות סוכה פרק ג משנה יא) שיש מצוה מהתורה ליקח לולב כל שבעת הימים בכל ירושלים העתיקה שבין החומות ולא רק במקדש וכך נהג הגריש"א (איש על העדה עמוד 21), וכן נהג הגאון ר' יחזקאל אברמסקי זצ"ל (מועדים וזמנים השלם ח"ח בהשמות שבסוף הספר לח"ב קכב).

נטילת לולב בתוך סוכה

יש הנהיגים: ליטול בסוכה בבוקר לפני התפילה (מקור המנהג מהרב הקדוש ר' חיים ויטל תלמיד האר"י בספרו שער הכוונות דף קג ע"ד דרושי חג הסוכות בהקדמה, סדר היום סדר חג הסוכות, מנ"א תרנב ג בשם השל"ה, משנ"ב תרנב ס"ק לד, שעה"צ שם מז, יעב"ץ בסידורו שער ח מעיד שכך היה מנהג אביו החכם צבי, וכן נהג הגרשז"א).

הטעם: משום זריזים מקדימים למצוות, וזמנו משתגף החמה (ביכורי יעקב תרמד א, שערי ציון תרנא מג).

ונשאל הגרשז"א על מנהג זה והא תדיר ושאינו תדיר דתדיר קודם והשיב שאכן יל"ע אך כיון שכך נהגו אין לפקפק בזה (הובא בנתיבות הלכה גליון 25 תשרי עמוד 44 בשמו).

יש הנהיגים: שכשיש סוכה סמוכה לבית הכנסת נוטלים את הלולב אחר תפילת שחרית בסוכה, **והטעם:** שבכך הם נוטלים את הלולב בסוכה בשעה הראויה לו (כה"ח תרמד ג).

אושפיזין

הזמנת האושפיזין

יש אומרים: שאם לא מזמינים את האושפיזין הם אינן מגיעים ולכן יש שנהגו להזמין בכל יום את האושפיזין של אותו היום (יסוד ושורש העבודה שער יא פרק יג שמדייק מדברי הוזהר שכלי הזמנה אינם באים).

הטעם למנהג של צדיקים ואנשי מעשה כאשר שמם הוא כשם האושפיזין

מחשבים לשמם קדושה ביום זה (הנהגה זו מצאנו אצל הגריש"א הובא באיש על העדה עמוד טו הערה ז)

על פי דברי האר"י שכתב כל שם שקוראים לו לאדם יש לו שייכות לזה האיש בפנימיות שורשו, ואע"פ שישנם הרבה אנשים ששםם בשמות הגדולים ואין בהם שמין משמם כל זה בפנימיות שלו ואם ירצה לעורר ימצא ודאי בשרשו אותו כוח (ספר תורת אמת להגר"ל אינר מלובלין סוכות שנת תרכ"ח יום א דסוכות).

הטעם שמזמינים את האושפיזין רק בחג הסוכות ולא בשאר החגים

כידוע שהאושפיזין נקראים "אושפיזין עילאין קדישין" משום שהם מגיעים מעולמות גבוהים ביותר, וברור שאינם יכולים לרדת לעולם השפל כמו העולם שלנו, לכן דווקא בחג הסוכות שאנו מצווים לבנות סוכה שהיא בבחינת "צילא דהמנותא" (וזה אמור דף קג, א) שיש בה קדושה יתירה יכולים האושפיזין לשהות בתוכה במשך כל ימי החג (נתיבות שלום, וכעין זה תירץ בלהורות נתן מועדים אושפיזין ב).

טעם אחר: על פי דברי הוזהר (פרשת פנחס דף ריט) שבזמן שמחה של מצוה מגרשים את האבות מן העדן שיבואו להשתתף בשמחת בניהם, חג הסוכות שונה מפסח ושבועות שבהם הסוכות יש מצווה מיוחדת להיות בשמחה כמו שנאמר (דברים מז טו) "והיית אך שמח" לכן דווקא בחג הסוכות שהוא זמן של שמחה מרובה משתתפים האבות גם בשמחה שלנו וזה מנהג הזמנת האושפיזין שאנו נוהגים דווקא בחג הסוכות (דברי יואל מסאטמר בספרו על חג הסוכות אות א).

עוד בנושא זה עיין לב המועדים ארבעת המינים סוכות

קידוש - "שלום עליכם"

ביו"ט אין שרים "שלום עליכם" [כשבת] (אלף המגן תקפ"א)
הטעם: לפי שיסוד "שלום עליכם" הוא על פי הגמרא (שבת קי"ב, ב) "תניא ר' יוסי בר' יהודה אומר שני מלאכי השרת מלווין לו לאדם בערב שבת מבית הכנסת לביתו אחד טוב ואחד רע וכשבא לביתו ומצא נר דלוק שולחן ערוך.. מלאך טוב באומר יהי רצון וגו'" ולכבודם אומרים "שלום עליכם מלאכי השרת", וביו"ט שאין מלאכי השרת מלוים לאדם אין צריך לומר "שלום עליכם" (אוצר כל מנהגי ישרון ע"א מז ענין תפלת שבת).

מגילת קהלת (רמ"א תרס"ב)

"ונוהגים לומר קהלת אחר תפלת שחרית בשבת שבחול המועד"

והטעם: משום שכתוב בה (יא ב) "תן חלק לשבעה וגם לשמונה" ודרשו חז"ל (עירובין מ, ב) לשבעה אלו ימי החג וגם שמונה לרבות שמיני עצרת דהיינו לפי שהוא חג האסיף, וקוראים בכדי להזהיר על התרומות

והמעשרות והנדרים שלא לעבור עליהם בבל תאחר (מחזור ויטרי סימן שפ, המנהיג, ד"מ תצ).

טעמים נוספים עיין לב המועדים ארבעת המינים סוכות

הושענות

ביאור סדר ההושענות

כלל הוא: ההושענות של שבת לעולם דוחות את ההושענות של אותו היום, יש הושענות שנדחות לגמרי, ויש מהם שנאמרות למחר.

והטעם בסדר הזה: לפי שפיוט "למען אמיתך" הוא כבוד השכינה, ושל "אבן שתיה" כבוד בית המקדש, לכן נקבעו לומר בשני ימים ראשונים (יו"ט ראשון ויו"ט שני של גלויות) וזאת בתנאי שאין סיבה לדחותם כגון כאשר הם חלים בשבת.

פיוט "אערוך שועי" נאמר בו "גילתי בצום פישעי", וביו"ט אין ראוי לאומרה דהוי כמו תחינה לכן קבעו אותו לומר קרוב ביותר ליו"ט היינו מיד אחרי שני הפיוטים הראשונים, ובתנאי שלא חל באותו יום שבת.

פיוט "אדון המושיע" הוא תפילה על המים והגשם לכן קבעו לאומרו ביום אחרון בערב הושענא רבה, כי גשמים בחג הסוכות אינם סימן ברכה. **עוד בנושא זה עיין לב המועדים ארבעת המינים סוכות**

שמחת תורה – קפיצות במשה אמת

מנהג הישיבות שקופצים בשמחת תורה בשעה שאומרים "משה אמת ותורתו אמת".

מקור המימרא "משה אמת ותורתו אמת" הוא בבניו של קרח וכדאיאת במסכת בבא בתרא (עד, א) המעשה שרבה בר בר חנה שמע באוזניו מתוך האדמה את בלועי קורח צועקים "משה אמת ותורתו אמת".

מקור לקפיצות: מובא (בתרגום שני על מגילת אסתר פ"ג ח) המן בן המדתא סיפר לאחשוורוש כי היהודים קופצים בסוכות ורוקדים כמו גדיים.

הטעם לקפיצות אלו

להורות שמאמינים אנו בתורה מן השמים וע"י כך מקשרים אנו את שכלנו החומרי לרוח ומפחכים את גופנו גם לרוח ומקפצים להורות שגם גופנו נעשה רוחני בכוח ונמשכים אנו אל השמים בכוח התורה וזהו כל כולו של תורה מן השמים וההפך הגמור הוא מבלועי קרח (הגיון לב).

טעם אחר: לפי שאנו עושים כעין קורח שרוצה לקפוץ ולצאת מן הבור שנבלע בו (עיין אורחות רבינו ח"ב ע"ב שם ובשו"ת ודרשת וחקרת ח"ג חו"מ סי' ב).
ובסוכות חיים ע"מ תמו הביא ששאל את הגר"ח קניבסקי למה קופצים והשיב וז"ל מנהג הישיבות עכ"ל. **טעמים נוספים עיין לב המועדים ארבעת המינים סוכות**

לחצות ותארות ותדומות י. ל"ב ראג"ד 5 052-7668608 לקבלת העלון במייל: lev17382@gmail.com